

Blazsetin István

A MAGYARORSZÁGI HORVÁTOK IRODALMA 1945-TŐL NAPJAINKIG

Egy nemzeti kisebbség kulturális élete általában közvetlenül függ az adott ország politikai berendezkedésétől és a mindenkori hatalom kisebbségi politikájától. Ennek megfelelően a magyarországi horvátok irodalma nemigen tudott teljességgel kibontakozni mert közvetlenül függött az éppen aktuális politikai körülményektől. Az anyaországgal, az anyanemzettel, s így a horvát irodalommal való kapcsolat, nem csak rendszertelen volt, de nem egyszer hosszabb-rövidebb időszakra meg is szakadt. Szervezett irodalmi élet hiányában (irodalmi folyóirat, kritika, kiadói tevékenység, olvasóközönség stb.) a magyarországi horvát író csak önmagára és a már létező hagyományokra támaszkodhatott. Ilyen körülmények között a magyarországi horvát író az anyanyelv és a nemzeti tudat megőrzését tekinti fő feladatának. Ennek érdekében a hagyományokra támaszkodik, idegenkedik az új megoldásoktól, népét vezetni, oktatni próbálja. Ha azonban áttekintjük az 1945-től napjainkig eltelt időszakot a magyarországi horvátok irodalma fokozatosan szabadul meg önként vállalt feladataitól, öntudatosabbá válik és napjainkra „teljesértékű” irodalomná nőtte ki magát.

Egy-egy nemzet irodalomtörténetét általában irodalmi irányzatokra, irodalmi korszakokra osztjuk. A magyarországi horvátok irodalmát illetően ez a módszer azonban kevés eredménnyel kecsegtet ugyanis itt általában más hatásokkal kell számolnunk mint például a magyar, cseh vagy lengyel irodalomban. Ha az egyes korszakok kezdetét és végét mégis irodalmi tényekhez szeretnénk kötni, akkor olyan eseményeket kell figyelembe vennünk amelyek különös jelentőséggel bírnak a magyarországi horvátok irodalmában. Ilyen eseménynek számítanak az U kolo₁ (Kólóba) és a Gde nestaje glas?₂ (Hol veszik el a hang?) című antológiák megjelenése.

I.

1945-1969

Magyarország területén még harcok folytak, amikor 1945. február 2-án Mohácson megalakult a Bácska-baranyai Kulturális Egyesület amely még azon a nyáron csatlakozott a Szlávok Antifasiszta Frontjához³. A szervezet hetilapot jelentetett meg Sloboda (Szabadság)⁴ címen. Az 1946. május 19-én Baján megrendezett I. Délszláv Kongresszuson megalakult a Délszlávok Antifasiszta Frontja majd valamivel több mint egy évvel később, 1947. október 5-én Bácsalmáson a szervezet nevet változtatott és a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége(MDDSZ) néven egészen 1990-ig szervezeti keretet biztosított a magyarországi horvátok (szerbek és szlovének) számára. A Szövetség Nase novine (A Mi Újságunk) később Narodne novine (Népújság) címen hetilapot, Nas kalendar (A Mi Kalendáriumunk) később a Narodni kalendar (Népi Kalendárium) címen pedig évkönyvet jelentetett meg. Műveiket a magyarországi horvát írók e két kiadványban publikálhatták. Mindebből látszik, hogy közvetlen a II. világháború után a horvát kisebbség hozzálátott saját

kulturális és politikai életének megszervezéséhez. Egészen 1948-ig⁵, amikor a Tájékoztató Iroda meghozta jugoszlávellenes határozatait, a politikai körülmények viszonylag kedveztek a kisebbségeknek így az említett újságok hasábjain megjelentek az első irodalmi alkotások is. A lendület azonban 1948. után alábbhagyott ugyanis a Tájékoztató Iroda határozatai után nem volt könnyű horvát kisebbséginek lenni Magyarországon. Elég volt valamelyik horvát rádióadót hallgatni ahhoz, hogy valaki bíróság elé kerüljön és kényszermunkára ítéljék.⁶

Irodalomról, irodalmi életről ilyen körülmények között alig beszélhetünk. Pár verstől eltekintve más irodalmi alkotással nem is találkozhatunk. Nagy részük csupán versformába öntött politikai üzenet, az aktuális propaganda céljait szolgálta. Talán egyedül Roza Vidakovic alkotott maradandót, aki az 50-es évektől sajnos nem jelentkezett új versekkel, de mint az jóval később kiderült, nem hagyott fel a költészettel. Posztumusz kötete 1986-ban jelent meg *Iz dubine*⁷ (A mélyből) címmel.

A Bácskában és Baranyában az 50-es évekig elég jelentős volt az amatőr színjátszás. A színjátszócsoporthoz repertoárjait elsősorban Ivan Petres⁸ és Anaton Karagic⁹ művei, valamint népszerű magyar színdarabok fordításai képezték.

Az 50-es évek vége felé megjelennek azok a költők akiknek neveivel egészen a mai napig találkozhatunk (Mate Sinkovic, Marko Dekic, Marija Vargaj, Stipan Blazetin, Katica Varga, Katica Kovac). A versek témái egészen a 60-as évek közepéig a különböző állami ünnepek, évszakok, az iskolai és az úttörő élet, a szocializmus építése stb. Egyéni, intim hangulatukkal csupán a szerelmes versek jelentenek új színfoltot. Az időszak vége felé, különösen Josip Gujas Dzuretin költészetével a magyarországi horvátok irodalmában megjelenik a szabadvers. Ezzel egyidőben az addig nagyrészt ideológiailag és társadalmilag elkötelezett (a szerelmes verseketől eltekintve) költészet mellett megjelenik a szubjektív líra is, ahol a lírai én már nem a közösség nevében fog megszólalni, hanem saját helyét keresi a közösségben, a világban. A kiadási lehetőségekről eleget mond a tény, hogy 1969-ig egyetlen magyarországi horvát író könyve sem jelent meg.

II.

1969-1984

Sztálin halála után(1953) a magyar-jugoszláv kapcsolatokat lassú, de folyamatos normalizálódás jellemzi. Ennek eredményeként a 60-as évek második felétől a magyarországi horvátok (délszlávok) újra kiépíthették közvetlen kapcsolataikat anyaországukkal (Jugoszlávia-Horvátország).

1969-ben megjelent az *U kolo* című antológia. Mai távlatból ez történelmi pillanat ugyanis a magyarországi horvát irodalom évtizedek utáni első könyvéről van szó! Az antológia megjelenése új időszak kezdetét jelzi. A könyvben tíz szerző szerepel (Stipan Blazetin, Marko Dekic, Branko Filaković, Ljubinko Galić, Josip Gujaš Dzuretin, Katica Kovač, Mate Šinković, Angela Sokac, Katica Varga, Marija Vargaj), köztük egy (Ljubinko Galić) szerb nemzetiségű. Az antológia betekintést nyújt a magyarországi horvátok költészetébe (irodalmába). A könyv jól tükrözi az előző időszak költészetéről mondottakat ugyanakkor már jelen vannak a második időszak sajátosságai is. Az antológiában szereplő költők közül Mate

Šinkovićnak, Marko Dekićnek, Štipan Blažetinnek és Josip Gujaš Džuretinnek még ebben az időszakban önálló verseskötete jelenik meg.

Josip Gujaš Džuretin *Povratak u Podravinu*¹⁰ (Hazatérés a Dráva mentére) című verseskötete az 1945 utáni magyarországi horvát irodalom első önálló kötete.¹¹ Gujaš költészete szakít a romantikus szabványokkal, öntudatosan vállalja a költészetet, nyelvezete és stílusa egyéni. Kerüli az egyértelmű ideológiai kötődéseket, a modern ember problémái és létkérdései foglalkoztatják amit talán fokozott a tudat, hogy gyógyíthatatlan beteg. Gujaš nem a közösség, a magyarországi horvátság nevében emeli fel hangját, verseivel nem oktatni vagy okítani akar, nem kész igazságokat szeretne közvetíteni, hanem keresi helyét a világban, szűkebb környezetében és a magyarországi horvátok között is. Emellett mindig tudatában van annak is, hogy kisebbségi költőként olyan feladatokkal is foglalkoznia kell, amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül az irodalomhoz. Gujaš költészete a 70-es évek vége felé megjelenő fiatal generáció előhírnöke.

Ebben az időszakban jelenik meg Marko Dekić *Duga nad zavičajem*¹² (Szivárvány szülőfalum felett) verseskötete; Štipan Blažetin, Marko Dekić és Ljubinko Galić közös gyermekvers kötet *Sunčana polja*¹³ (Napsütötte mezők); valamint Štipan Blažetin *Srce na dlanu*¹⁴ (Nyitott szívvel) és Mate Šinković *Na našoj Gori*¹⁵ (A Gorán) című verseskötetei. A kötetek válogatások a szerzők addigi műveiből, ezért magukon viselik azokat a jegyeket amelyek meghatározták, 1945-től, a magyarországi horvátok irodalmát. Az *U kolo* antológia megjelenése után Katica Kovač, Angela Šokac és Katica Varga neveivel több éven át találkozhatunk a magyarországi horvátok irodalmi életében (ha a *Narodne novine* pár oldalát annak nevezhetjük), de a 70-es évek közepétől már nem jelentkeznek új versekkel. Kis túlzással azt is mondhatnánk, átadták helyüket Anica Kutvelđinek és Katica Sendreinek. A nagyrészt szerelmes verseket író öt költőnő másik közös jellemzője, hogy sajnos egyiküknek sem sikerült verseskötetet jelentetnie. Hasonló költői szerep jutott Marija Vargajnak is, azzal a különbséggel, hogy habár új verseket nem jelentetett meg, de az írással nem hagyott fel. Versei a 80-as évek végén jelentek meg a *Narodne novine* majd a *Hrvatski glasnik*¹⁶ hasábjain. A *Plime i oseke*¹⁷ (Daqályok és apályok) kötet versei tartalmilag és formailag is a 70-es éveket tükrözik. Kivételt képeznek a horvátországi honvédő háborút és annak következményeit megéneklő költemények.

A *Narodne novine*-ben a 80-as évektől megint találkozhatunk Branko Filaković prózaverseivel, aki szintén évtizedekig hallgatott. Műveiből *Zatajiti korijene tuđe i duđe*¹⁸ (Eltitkolt gyökerek bánatok és szivárványok) címmel jelent meg posztumusz válogatás. Prózaversek mellett a kötetbe naplórészletek, újságcikkek, interjúk feljegyzések stb. is bekerültek így a könyv kicsit heterogénre sikerült. Prózaversekkel Đuro Frankovit is próbálkozott, de hamar áttért a szabadversekre, 1975 után pedig csak elvétve találkozhatunk költeményeivel.

Ezekben az években a magyarországi horvátok irodalmában megjelenik az elbeszélő próza is. Mijo Karagić *Sudbina* (Sors) című első elbeszélése 1974-ben jelent meg a *Narodne novine*-ben. Következő elbeszélése három évvel később, 1977-ben látott napvilágot *Prvo polivanje*¹⁹ (Az első locsolkodás) címmel. Témáit ugyan Karagić a magyarországi horvát értelmiség mindennapi életéből meríti, azonban hagyományos realiztikus elbeszélésformáival, pedagógiai irányultságával, okítani akarásával kétségtelenül a bunyevác-horvát elbeszélő próza hagyományait folytatja. Štipan Blažetin a másik magyarországi horvát író aki prózai műfajjal próbálkozott ebben az időszakban. A *Bodoljaši* (Bodoljaiak) gyermekregénye folytatásokban a *Narodne novine* gyermekrovatóban jelent meg²⁰ Akárcsak Karagić, Blažetin is a realiztikus elbeszélésformákat részesíti előnyben. A regény az író szülőfalujába kalauzolja el az

olvasót és két gyerekcsapat csatározásairól, rivalizálásáról szól. Ezt a magyar és a horvát gyermekirodalomban is gyakran előforduló motívumot önéletrajzi elemekkel vegyítve (PL: Molnár Ferenc: Pál utcai fiúk vagy Mato Lovrak gyermekregényei) Blažetinnek sikerült egyszerűen és őszintén elmesélnie. Mindezt csak erősíti, hogy a párbeszédet helyi nyelvjárással fűszerezi.

A jobb kiadási lehetőségek hamarosan éreztették kedvező hatásukat és az irodalmi élet megpezsdült. A már említett szerzők mellett a 70-es években új nevek is megjelennek a magyarországi horvátok irodalmában akik a 80-as években, többek között a Narodne novine 'Zbornik i album naše poezije'²¹ (Költészetünk albuma) című rovatának köszönhetően, igazán előtérbe kerülnek. A rovat elsősorban a felnövekvő fiatal költőnemzedéknek próbált helyet biztosítani amely erőteljesebben majd a Gde nestaje glas? című antológiában jelentkezik,²² de nem zárkózott el a már „elismert” könyvet is megjelentetett íróktól sem. Éppen az itt megjelent versek bizonyítják mennyire közeledik az U kolo antológiával fémjelzett költők poétikája a fiatalabb költői generáció elképzeléseihez. A 80-as évektől szinte csak szabadversekkel találkozunk, a versek nyelvezete szabadabbá válik, eltűnnek vagy csak elvétve jelennek meg a rímek, a költők egyre inkább befelé fordulnak, a lírai én egyre bizonytalanabb, egyre több a kérdés amelyekre már nem találnak megnyugtató választ.

Sajnos az irodalmi kritika nem tudott lépést tartani az egyre gazdagodó magyarországi horvát irodaimmal, pedig kritika nélkül nem beszélhetünk kiteljesedett irodalmi életről. A kritika első hírnökeként Josip Gujaš Džuretin Nekoliko reći o našem književnom delovanju i o našim književnim i kulturnim potrebama (Néhány szó irodalmi tevékenységünkről, irodalmi és kulturális szükségleteinkről) című írását kell említenünk.²³ Az írás voltaképpen Gujaš nézeteit tükrözi, de egyfajta programnak is tekinthető. Véleménye szerint a magyarországi horvátok irodalma csak akkor fejlődhet tovább ha a kortárs irodalmak felé fordul, ha vállalja az esztétikai megmérettetést is. A magyarországi horvátok irodalma ugyanis csak ily módon képes közeledni a kortárs magyar, horvát ('jugoszláv') vagy akár európai irodalomhoz. 1980. végén és 1981. elején a Narodne novine hasábjain sor került az első - és a mai napig egyetlen - irodalmi polémiára amit egyfelől a konzervatív nézetek, másfelől pedig a fiatalok modernebb felfogása robbantott ki. A vitát dr. Ljubomir Tomić indította el Pjesnici i poezija²⁴ (A költők és a költészet) című írásával ahol a fiatalabb generáció költészetét erősen bírálta. Petar Milosević²⁵ kelt a fiatalabbak védelmére és ma elmondhatjuk, hogy nagyrészt igaza volt amikor többek között a költészet (művészet) autonómiáját védte a társadalmi elkötelezettséggel szemben. Meg kell azonban jegyezni, hogy Tomić kritikus szavai nem mindenben tévesztettek célt, észrevételei különösen a költői kifejezőeszközök használatával kapcsolatban helytállóak. Rámutatott, hogy az új költői nemzedék sokszor felelőtlenül viselkedik a nyelvvel szemben, kevés figyelmet fordít annak helyességére, stilisztikai kimunkálására. Talán érdemes megjegyezni, hogy a vitában érintett költők közül senki sem szólalt meg nyilvánosan, senki sem vett részt a polémiában.

Az előző időszakhoz képest megpezsdült az irodalmi élet ami nagyrészt a jobb kiadói lehetőségeknek köszönhető. Egyértelművé vált, hogy irodalmi folyóirat nélkül nemigen fejlődhet tovább a magyarországi horvátok irodalma. Mivel irodalmi folyóirat megjelentetésére nem volt lehetőség a Narodne novine 1982-ben kulturális, irodalmi és művészeti mellékletet indított el Neven²⁶ címen, azzal a céllal, hogy ezt a hiányosságot pótolja.

III.

1984-

Az időszak kezdetét, akárcsak az előzőét, egy költői antológia megjelenéséhez kötöttük. A Gde nestaje glas? (Hol veszik el a hang?) antológiában tíz költő verseit találhatjuk, közülük hatan horvátok: Anka Bunjevac, Ladislav Gujas, Tomislav Krekic, Vinko Marjanovic, Duso Simára Puzarov, Jolanka Tisler. Eddig hárman jelentettek meg önálló verseskötetet: Jolanka Tisler: V modrini neba²⁷ (Az ég kékjében); Duso Simara Puzarov: Stojim pred vama²⁸ (Előttetek állok) i Djeci a ne samo...²⁹ (Nem csak gyerekeknek...); Ladislav Gujas: Dodir vremena/Az idő érintése³⁰. Az új költői nemzedék megjelenésével a magyarországi horvátok irodalma kinőtte a gyerekcipőt, megszabadult a társadalmi szerepvállalás terhétől, többé nem „csak” oktatni, felvilágosítani akar, hanem mindenekelőtt művészet szeretne lenni. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a lassan öntudatra ébredő magyarországi horvát irodalmat ezek után majd a modern irodalmi irányzatok és technikák jellemzik. Ezután sem keletkeznek majd irónikus hangvételű művek, nincs önirónia, nem találkozunk műfaj paródiákkal, nem beszélhetünk intertextualitásról, vagy ha mégis, akkor az általában nem tudatos tevékenység eredménye. Ahhoz, hogy ezeket a tulajdonságokat fellelhessük a magyarországi horvátok irodalmában megfelelő színvonalú irodalmi életre és kiépített, felkészült olvasóközönségre is szükség van. Mivel a magyarországi horvát olvasóközönség nagyrészt romantikus, hagyományos, a társadalmi szerepvállalást előtérbe helyező irodalmi műveken alakult ki, egyszerűen 'nem engedélyez' olyan mértékű költői szabadságot mint azt a nemzeti irodalmaknál megszoktuk. Ilyen körülmények között a szabadvers megjelenése s vele együtt a rímek eltűnése, az írásjelek nélküli verselés kisebbfajta forradalomnak számít.

A 80-as évek közepétől a magyarországi horvát írók legtöbbje horvát irodalmi nyelven ír, de közülük többen is a nyelvjáráson való verselést választották. Mate Sinkovic után 1988-ban végre megjelent Ljudevit Skrapic nyugat-magyarországi költő nyelvjáráson írt Droptine³¹ (Apróságok) című kötete. Habár Skrapic 1938-ban született, viszonylag későn, csak a 80-as évektől jelennek meg versei a magyarországi horvát sajtóban. Sinkovichoz hasonlóan Skrapic is folytatta a nyugatmagyarországi horvát irodalmi hagyományokat. Saját bevallása szerint azért ír, hogy megőrizze szülőfaluja nyelvjárását. Legújabb kötete Obracun³² (Számadás) címmel is ebben a szellemben íródott. Matilda Bölcs verseit is a 80-as években ismerhette meg az olvasóközönség, de a hagyományokhoz kötődő Skrapié-tyal ellentétben költészete a kortárs horvát és magyar irodalom jellemzőit viseli magán. Jantarska ciesta³³ (Borostyánkő út) című kötete a mai magyarországi horvát irodalom egyik gyöngyszeme. Jolanka Tišler a Mura-menti horvátok kaj-nyelvjárásán szólalt meg. Vmodrini neba³⁴ (Az ég kékjében) című kötetével bebizonyította, hogy ezen a nyelvjáráson is lehet maradandót alkotni.

A fiatalabbak mellett az idősebb nemzedék is aktív. Megjelenik Marko Dekić Tišine i ljubavi³⁵ (Suttogások és szerelmek) című versesköteteié, gyermekverseit pedig Stopama djetinjstva³⁶ (A gyermekkor nyomában) címmel gyűjtötte egybe. Legújabb kötetével S bačvanske ravnice³⁷ (A bácskai mezőkről) Dekić az egyetlen magyarországi horvát író akinek eddig négy könyve jelent meg.

A Narodne novine hasábjai után Štipan Blažetin már említett gyermekregénye (Bodoljaši)³⁸ könyv formájában is megjelent. A magyarországi horvátok 1945 utáni irodalmának ezidáig egyetlen regénye mellett Tralala, tralala, propjevala svirala...³⁹ (Tralala, tralala, megszólalt a furulya...) címen Blažetin gyermekverseit és rádiójátékait is összegyűjtötte. Dekić és Blažetin gyermekverseivel, a Bodoljaši regénnyel és Marga Šarac Svet oko mene⁴⁰ (A világ körülöttem) című gyermeknovelláival a magyarországi horvát gyermekirodalom immár nem

„melléktermék” csupán, a szerzők teljes komolysággal fordulnak a legfiatalabb olvasóközönséghez is. Noha Márka Šarac elbeszélései sokszor csak az egyes nevelési célok puszta illusztrációi, nemegyszer élethű, a gyerekek világához közel álló szereplőkkel és szituációkkal találkozhatunk műveiben. Különösen a gyermekverseket illetően tapasztalhatunk viszonylag nagy előrelépést. Igaz, a költők sokszor még mindig csupán nevelni akarnak, de verseikben egyre nagyobb szerepet kap a játék, szabadra engedik fantáziájukat. Lassan megjelennek a szójátékok és a nonszensz ami a kortárs gyermekirodalom egyik jellemzője.

Mind a mai napig az egyetlen igazi elbeszélő Mijo Karagić aki Slobodni putovi⁴¹ (Szabad utak) című kötetében nagyrészt a Narodne novineban és a Narodni kalendarban már megjelent elbeszéléseit gyűjtötte össze. Elbeszéléseivel Karagić a bunyevác-horvát elbeszélő próza hagyományait folytatja de belső monológokkal megpróbálja modernizálni elbeszélő technikáját. Elbeszéléseinek alapját általában szerelmi történet képezi, amely azonban sokszor csak arra szolgál, hogy a szerző felvázolja milyen problémákkal találja szembe magát a magyarországi horvát értelmiség.

A magyarországi horvátok költészete a romantika, a hagyományok és az aktív költői szerepvállalás jegyében indult. Ez nagyrészt igaz az elbeszélő prózára is, azzal a különbséggel, hogy itt a realista elbeszélés lesz az a modell amit Štipan Blažetin és Mijo Karagić is követni fog. Az elbeszélő prózának is végig kell járnia azt az utat amit a költészet már nagyrészt megtett a társadalmi elkötelezettségtől az irodalmi öntudatosodásig. Ennek fényében kell beszélnünk Zoltan Gátai GATAI versus GRAIĆ⁴² című könyvecskéjéről is. Gátai prózáját műfajilag szinte lehetetlen meghatározni, egyfajta posztmodern prózáról beszélhetünk, amelyben a szerző különféle narratív technikákat próbál ki és rengeteg meglepetést tartogat az olvasó számára. A mű elolvasásához például egy sakkjátszmát is végig kell játszani, meg kell hallgatnia Gershwin Rapsody in blue-ját stb. Gátai prózája teljesen eltér a magyarországi horvátok irodalmi hagyományaitól és valóban a kortárs horvát, magyar vagy akár európai irodalom felé próbál közeledni.

Az 50-es évektől a magyarországi horvát írók tevékenységét az is jellemzi, hogy szinte megállás nélkül keresték az utat a magyar olvasóközönséghez. Komolyabb lépést azonban egészen a 80-as évekig nem tettek. 1988-ban jelent meg a Másszóval⁴³ című antológia. Az antológiában a fiatal nemzedékhez tartozó kilenc horvát költő is helyet kapott, így az a magyar olvasó számára is betekintést nyújt a magyarországi horvátok kortárs költészetébe. Meg kell azonban jegyezni, hogy az idősebb generáció nincs képviselve a kötetben.

Duro Pavic Dosta/Elég című kötete már a megváltozott társadalmi körülményeket is tükrözi. A magyarországi horvátok irodalmában ez az első olyan könyv amely szponzorok segítségével valósult meg. A kötet nem teljesen kétnyelvű, ugyanis pár vers nincs lefordítva magyarra. Pavic az 1971 és 1989 között írt verseit és horvát műfordításait gyűjtötte össze. Irónikus hangvétellű, sokszor játszadozó, viccelődő versei új színfoltot hoztak a magyarországi horvátok irodalmába.

A magyarországi horvátok irodalmának első teljességgel kétnyelvű könyve Josip Gujas Dzuretin Iverje/Forgácsok⁴⁴ című kötete melyben 21 versét olvashatjuk horvátul és magyarul Duso Simára Puzarov válogatásában és fordításában. A könyv a költő halálának 15. évfordulója alkalmából jelent meg. Ladislav Gujas Dodir vremena /Az idő érintése⁴⁵, ami egy ma élő magyarországi horvát költő első teljesen kétnyelvű kötete. Meg kell jegyeznünk, hogy sem a magyar olvasóközönség, de a kritika sem reagált ezekre a próbálkozásokra. Krhotine⁴⁶ (Szilánkok) című verseivel

bemutatkozott Stjepan Blazetin is. Ladislav Gujas és Stjepan Blazetin verseiben már nincs közvetlen társadalmi szerepvállalás, nem a közösség nevében szólalnak meg, hanem saját helyüket és szerepüket keresik a világban.

A 80-as évek végén újjáéledni látszik a magyarországi horvátok drámairodalma is. A Glas⁴⁷ irodalmi folyóirat első számában megjelent Stipan Blazetin Bila jednom ljubav jedna (Volt egyszer egy szerelem) című egyfelvonásosa, majd a rövidéletű folyóirat utolsó számában Korenje (Gyökerek) című drámája. Mindkét darab amatőr színjátszócsoporthoz íródott. A gyakorlatilag 1992-től működő Pécsi Horvát Színház⁴⁸ talán serkentőleg hat majd a drámairodalomra.

Irodalmi kritikával a magyarországi horvátok irodalmában szinte alig találkozhatunk. Alkalmi könyvbemutató cikkekkel ugyan jelentkezett néhány író, azonban rendszeres kritikai tevékenységről nem beszélhetünk. A magyarországi horvátok (és szerbek) irodalmát csupán Petar Milosevic kísérte figyelemmel nagyobb rendszerességgel. Tanulmányait, kritikáit, cikkeit a Narodne novine, a Nevén és a Narodni kalendar közölte. Összegyűjtött írásai 1991-ben jelentek meg Ogledi i kritike⁴⁹ (Tanulmányok és kritikák) címmel. 1990-ben az országban végbemenő demokratikus változások következtében megszűnt létezni a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége és megalakultak a nemzeti szövetségek.⁵⁰ Ezzel megszűnt a Narodne novine is, helyét a Magyarországi Horvátok Szövetségének hetilapja a Hrvatski glasnik vette át. Ettől kezdve Petar Milosevic kizárólag a magyarországi szerbek irodalmát kíséri figyelemmel. A 90-es évek közepétől Stjepan Blazetin is jelentkezett kritikáival és tanulmányaival.

Végezetül elmondhatjuk, hogy a 80-as évek végétől többé-kevésbé megvoltak a normális irodalmi élethez elengedhetetlenül szükséges feltételek (viszonylag rendszeres kiadói tevékenység, folyóirat, kritika, olvasóközönség). A magyarországi demokratikus változásokkal és a független horvát állam megalakulásával a magyarországi horvát irodalom is új körülmények között fejlődhet tovább. Az új lehetőségeket próbálja kihasználni a magyarországi horvátok első irodalmi folyóirata a Riječ⁵¹ (Szó) is, amely azt bizonyítja, hogy ennek az irodalomnak van jövője.

Lábjegyzet

1. U kolo, Magyarországi délszláv költők antológiája, Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége, Budapest, 1969.
2. Gde nestaje glas? Fiatal költők antológiája, Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.
3. Az „Antifašistički Front Slavena” (Szlávok Antifasiszta Frontja) szlovák és szerb kezdeményezésre 1945. február 18-án alakult meg Battonyán. A Bácska-baranyai Kulturális Egyesület csatlakozásával a szervezet összefogta a magyarországi szlovákokat, horvátokat, szerbeket és szlovéneket.
4. A Sloboda első száma 1945. június 9-én jelent meg.
5. A határozatokat amelyekben a Tájékoztató Iroda elítélte a jugoszláv pártvezetést és Josip Broz Tito politikáját 1948. június 28-án hozták meg Bukarestben. A többi szocialista országhoz hasonlóan Magyarország is aláírta a dokumentumot. Ennek következtében a magyar-jugoszláv viszonyok teljesen megromlottak, helyreállításuk csak Sztálin halála után kezdődött meg.
6. „A párt által vallott és hirdetett nemzetiségpolitikai elveknek különösen súlyos megsértése volt, hogy a Tájékoztató Iroda 1948-49-es határozatai után megromlott magyar-jugoszláv párt- és állami kapcsolatok idején törvénysértő eljárást indítottak nagyszámú magyarországi délszláv állampolgár ellen.” Kővágó László: A nemzetiségi kérdés Magyarországon In: Együtt

a nemzetiségekkel; Nemzetiségi politika a mai Magyarországon, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1984. 167. old.

7. Roza Vidakovic: íz dubine, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
8. Ivan Petres (1876/Katymár/-1937/Baja/) A papi hivatást választotta, Bács-Kiskun megye több településén volt plébános, verseket, humorisztikus elbeszéléseket, anegdótákat és színdarabokat írt, melyekben a bunyevác-horvátok mindennapi életének problémáit próbálta kifejezni.
9. Antun Karagic (1913/Gara/- 1966/Pécs/) Jómódú parasztcsaládból származott, csupán elemi iskolát végzett, gazdálkodással foglalkozott. Szülőfalujában amatőr színjátszócsoporthoz szervezett. Autodidaktaként több mint tíz színdarabot írt, többet meg is jelentetett, művei a bunyevác-horvátok között nagyon népszerűek voltak. A horvátok között kifejtett kulturális tevékenységéért 1948. után koncepció peren munkaszolgálatra ítélték. Hazatérése után, megromlott egészségi állapota miatt visszavonult a közéletből.
10. Josip Gujaš Džuretin: Povratka u Podravinu, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
11. 1976-tól a Tankönyvkiadó Vállalat feladata volt a magyarországi nemzeti kisebbségek (így a horvátok) szépirodalmi könyveinek kiadása.
12. Marko Dekić: Duga nad zavičajem, Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.
13. Blažetin, Dekić, Galić: Sunčana polja, Tankönyvkiadó, 1980.
14. Štipan Blažetin: Srce na dlanu, Tankönyvkiadó, 1981.
15. Mate Šinković: Na našoj Gori, Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.
16. A Hrvatski glasnik a Magyarországi Horvátok Szövetségének hetilapja, első számai 1990 végén jelentek meg.
17. Marija Vargaj: Plime i oseke, Savez Hrvata u Mađarskoj, Baranjski ogranak SHM, Pécs, 1992.
18. Branko Filaković: Zatajiti korijene tuđe i duđe. Savez Hrvata u Mađarskoj, Pécs, 1991.
19. Mijo Karagić a következő elbeszéléseket jelentette még meg ebben az időszakban: Učiteljica (Tanítónő), Dim u očima (Füst a szemekben). Jesen (Ősz), Crvene ruže (Vörös rózsák).
20. A Bodoljaši első része 1981. szeptember 3-án a Narodne novine 36. számában jelent meg az utolsó pedig 1982. május 20-án a 20. számban látott napvilágot. A regény később könyv formájában is megjelent.
21. A sorozat 1980. március 13-án a Narodne novine 11. számában indult és mindvégig Petar Milosevic szerkesztette.
22. Petar Milosevic a rovat beköszöntőjében már hangsúlyozta, hogy egyik célja éppen egy új antológia megjelentetése.
23. Narodne novine, 35. szám, 1971. december 30.
24. Pjesnici i poezija (Költők és a költészet), Narodne novine, 51-52. szám, 1980. december 18. Voda u situ (Víz a szitában), Narodne novine, 11. szám, 1981. március 12.
25. Mladi pesnici i stari otpori (Fiatal költők, maradi eszmék), Narodne novine, 6. szám, 1981. február 5.; a cikk folytatása 7. szám, 1981. február 12. Utuk u utuku (Válasz a válaszbán), Narodne novine, 15. szám, 1981. április 9.; a cikk folytatása 16. szám, 1981. április 16.
26. A Neven 1982-ben és 1983-ban egyszer-egyszer jelent meg, 1984-ben kétszer, 1985-től pedig évente négy alkalommal jelentkezett.
27. Jolanka Tišler: V modrini neba, Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
28. Đuso Šimara Puzarov: Stojim pred vama, Biblioteka Dunav, Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.
29. Đuso Šimara Pužarov: Djeci a ne samo..., Mladost, Klub August Šenoa, Savez Hrvata, Pécs, 1991.
30. Ladislav Gujaš: Dodir vremena/Az idő érintése, Mladost, Savez Hrvata, Klub August Šenoa, Pécs, 1992.
31. Ljudevit Škrapić: Droptine, Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
32. Lajoš Škrapić: Obračun, Etnikum 2000 Kiadó, Budapest, 1996.
33. Matilda Bölcs: Jantarka ciesta. Savez Hrvata u Mađarskoj, Gradišćanski ogranak SHM, Hrvatski institut, Pécs, 1992.
34. Jolanka Tišler: V modrini neba, Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.
35. Marko Dekić: Tišine i ljubavi. Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
36. Marko Dekić: Stopama djetinjstva, Biblioteka Dunav, Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.
37. Marko Dekić: S bačvanske ravnice. Etnikum Kiadó, Budapest, 1997.
38. Stipan Blažetin: Bodoljaši, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
39. Stipan Blažetin: Tralala, tralala, propjevala svirala..., Biblioteka Dunav, Tankönyvkiadó, 1991.
40. Marga Šarac: Svet oko mene, Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.
41. Mijo Karagić: Slobodni putovi. Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.
42. Zoltan Gátai: GÁTAI versus GRAIĆ. Mladost, Hrvatski institut. Savez Hrvata, Pécs, 1992.
43. Masszával, Magyarországi horvát és szerb költők magyarnyelven, Baranya Megyei Művelődési Központ, Pécs, 1988.
44. Josip Gujaš Džuretin: /verje/Forgácsok, Klub August Šenoa, Mladost, Pécs, 1991.

45. Ladislav Gujaš: *Dodir vremena/'Az idő érintése*, Mladost, Savez Hrvata, Klub August Šenoa, Pécs, 1992.
46. Stjepan Blažetin, Dragomir Dujmov: *Generacijska antologija*. Mladost, Srpski demokratski savez, Pécs, 1991.
47. A Glas a Magyarországi Horvát, Szerb, Szlovén írók Egyesületének volt irodalmi és kulturális folyóirata. Mindössze négy szám jelent meg: 1989-ben három (egy kettős) és 1990-ben egy szám látott napvilágot.
48. A Pécsi Horvát Színház 1992-től a Kiszínház tagozataként működött, 1995-től önálló színházként tevékenykedik és az egyetlen Horvátországon kívül működő professzionális horvát színház a világon.
49. Petar Milosevic: *Ogledi i kritike*, Biblioteka Dunav, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.
50. A Magyarországi Horvátok Szövetsége 1990. november 2-3-án Szombathelyen alakult meg.

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/horvatok/magyarorszag_i_horvatok/pages/003_irodalom.htm